

INSTRUMENTELE MUZICALE ÎN CREAȚIA LUI GRIGORE VIERU: SIMBOL ȘI SEMNIFICAȚIE

Dr. Victor GHILAȘ

MUSICAL INSTRUMENTS IN GRIGORE
VIERU'S CREATION: THE SYMBOL AND
MEANING

Grigore Vieru had a close relationship with music. The poet contemplated the sound art, composed music and his poetry stimulated the imagination of composers. A special place in the Grigore Vieru's poetry was occupied by musical instruments. The organologic nomenclature is rich enough - violin, guitar, harp, flute, trumpet, flute, bell, drum, etc. The presence of musical instruments in Grigore Vieru's literary creation denotes certain cultural symbols, which reveal more ample the content of the author's poetry.

Relația lui Grigore Vieru cu arta sunetelor nu a intrat, cel puțin deocamdată, în preocupările cercetătorilor în pofida faptului că astfel de raporturi au existat permanent în activitatea poetului, ele fiind consistente și de durată lungă. Mai mult, elementele muzicale care s-au încadrat în viața și opera lui Gr. Vieru sunt multiple. În realitate, fenomenul artistico-sonor reprezintă un subiect aparte de abordare, putând fi luate în calcul formele directe și/ sau indirecte ale acestuia în cel puțin două aspecte esențiale și anume: muzicalitatea poeziei maestrului și integrarea liricii vierene în forme muzicale. În plus, versul poetului a stimulat mereu imaginația creatorilor și/sau interpreților de muzică.

O scurtă incursiune în subiect dezvăluie ipostazele de manifestare în care au fost valorificate pasiunile lui Grigore Vieru pentru muzică, de la simpla contemplare a produsului sonor până la implicarea directă în actul de creație. Poetul nu a avut o pregătire muzicală de specialitate, dar a deținut o cultură muzicală suficientă pentru a evalua

Poetul Grigore VIERU

fenomenul ca atare, fapt care decurge, în primul rând, din opera sa artistică, bogată în sugestii nonverbale, muzical-sonore înainte de toate. Cultura aleasă, orizontul spiritual larg au contribuit în măsură decisivă la afirmarea-i publică în domeniul Euterpei. Nu vom urmări să cuprindem integral toate ariile în care a fost ancorată lira poetului în magia lume a sunetelor. Le vom trata doar în ipostaza ce se referă la reflectarea fondului organologic în creația poetului.

Prezența diverselor instrumente muzicale în creația lui Grigore Vieru coroborează o dată în plus strânsa sa relație cu arta sunetelor, sporind astfel muzicalitatea poeziei prin imaginile induse. Nomenclatorul organologic este unul destul de bogat, așa cum sunt reprezentate toate familiile instrumentale cu excepția celor electronice. Grupul instrumentelor aerofone este înfățișat prin buciom (poezia *Legământ*), flaut (poezia *Crinule*), fluier (poeziile *Fiindcă*, *Mulțumim pentru pace*, *Inscripție pe o vioară*), trombon (poezia *Stau cu trombonul uni*), trompetă (poezia *Trompeta*). Cordofonele sunt reprezentate de chitară (poeziile *Ascultați, măi copii*, *Serenadă*, *Poem*, *Seara ghitarelor*), harpă (poezia *Harpa*), vioară/scripcă (poeziile *Satul meu*, *Ascultând pe Enescu*, *Inscripție pe o vioară*, *Greierașul*, *Sărută-mă* ș.a.). Membranofonele sunt prezente prin tobă (poezia *Toba ariciului*), iar idiofonele – prin clopot (poeziile *Lacrima*, *Ochianul*, *Duminica*, *La mănăstirea Căpriana*, *Pentru ea* ș.a.). Așadar, o gamă organofonă destul de bogată din care s-ar putea constitui o veritabilă formație în sensul adevărat al cuvântului, adaugând cercul muzicienilor care au stat în apropierea poetului (interpreți, compozitori, dirijori, prieteni, admiratori etc.).

Unor maeștri ai artei muzicale Grigore Vieru le exprimă deschis grațitudinea sa, dedicându-le melodii și/sau versuri pline de admirație: violoniștilor Dumitru Blajinu (poezia *Izvorul*), George Enescu (poezia *Ascultând pe Enescu*), compozitorilor Tudor Chiriac (piesa muzicală *Cântecul soarelui*), Ion Macovei (cântecul *Mă uitam*), Iulia Țibulschi (cântecul *Cucule*), interpreților Gheorghe Banariuc și Vadim Gheorghelaș (poezia *Tata*), Nicolae Furdui Iancu (poezia *Cântec basarabean*), Tudor Gheorghe (poezia *Viața*), Nicolae Glib (poezia *Satule*), Ștefan Petrache (poezia *Glas de taină*), Iurie Sadovnic (poezia *Cinstirea proverbelor*), dirijorilor Ștefan Andronic (cântecul *Albinuța*), Valentin Budilevschi (cântecul *Umbreluța spicului*). De cele mai multe ori instrumentele muzicale cunosc abordări metaforice plasticizante sau revelatorii întru dezvoltarea ideii și semnificației poetice a conținutului. Este de

observat că vioara, chitara, fluierul și clopotul sunt instrumentele cel mai des întâlnite. Vioara apare atât în ipostaza ei lăutărească, cât și în cea academică care, prin generalizare, este asociată simbolic în culturile lumii, inclusiv în cea românească, principiului feminin. Un alt instrument cordofon, bine reprezentat în poezia lui Grigore Vieru, este chitara, încărcată cu semnificația de sursă de sunet și muzică. Harpa, în scrisul poetului, apare o singură dată, putând fi interpretată mai curând ca simbol universal emblematic al îmbinării versului cu melodia, amintindu-ne de motivul orfic, devenit universal.

Alte trei instrumente, fluierul, flautul și buciomul – “unelte sonore” cu vechi tradiții în cultura națională – aparțin lumii bucolice. În mentalitatea arhaică a strămoșilor instrumentele aerofone, fluierul în primul rând, erau considerate drept mijloace de comunicare transcendentală (cu spiritele de dincolo). Astfel, în poezia *Inscripție pe o vioară*, fluierul are tocmai o asemenea semnificație:

Din bunuri/Câte fostu-ne-au lăsate./Eu am păscut înfometat/Ideea/Pe dealurile cele mai/Sărate./De-aceea ars mi-i sufletul./De-aceea./Și-asemeni cântărețului - /Al vieții - /Sub ceruri/Ce topite cură./Am dus la gură/Fluierul arșiței/Și-o stea de sus/M-a sărutat pe gură.

(*Inscripție pe o vioară//Rădăcina de foc*, p.224.)

Poetizat prin calitățile lui acustico-sonore în balada *Miorița*, proprietățile magice și sacralitatea fluierului i-au asigurat prezența în majoritatea ceremoniilor populare de la noi, fapt ce-i conferă substrat tragic și dionisiac, apropiindu-l, totodată, de lirica orală. În fantezia populară, cântatul din fluier este asociat epifaniei celeste, care asigură nexul a două elemente eterice: aer (sufiu) și sunet.

Situațiile, în care apare evocat clopotul - atribut al lumii patriarhale, nu sunt impuse de necesități prozodice (accente, intonații, rime, ritmuri etc.), ci mai degrabă recumbă semnificații simbolice fezabile. Prin reverberațiile sale, “*Un dulce zvon de clopot*” (poezia *Duminica//Cel care sînt*, p.114.), acest aparat fonic intermediază comunicarea dintre cer și pământ. În lirica poetului poate fi reconstituită plurifuncționalitatea instrumentului:

pentru semnalarea primejdiilor și gloriificare:

Pentru ea la Putna clopot bate./Pentru ea mi-teamă de păcate./Pentru ea e bolta mai albastră-/Pentru limba, pentru limba noastră ...

(poezia *Pentru ea//Două vieți și o dragoste*, p.43.)

chemarea la meditație și înlăturarea suferinței:
La mănăstirea cea Căpriana/Bate un clopot în

zi de duminică./La Căpriana rană pe rană,/Rană pe rană în taină se vindecă./Intră în templu om al durerii/Nu-i rușine să intri-n biserică,/E o rușine liniștea serii/A o preface-n cazarmă isterică...

(poezia *La mănăstirea Căpriana*// **Două vieți și o dragoste**, p.37.)

sau revelația divină:

Bate frumos un clopot,/Bate un clopot/Al învierii și bune vestiri./Vine din cer un șopot, Vine un șopot/Și mă ridică din mari pustiiri ...

(*Ibidem.*)

glas al armoniei:

O mie de doine, o mie de clopote/Se-aud în fiecăra cuvânt,/O mie de inimi, o mie de tropote, De cai domnești zburând ...

(poezia *O mie de clopote*// **Două vieți și o dragoste**, p.40.)

etc.

Un alt instrument cu vădit timbru sonor autohton pe care îl găsim la Grigore Vieru este buciul. În cultura muzicală națională acest organofon a fost tradițional folosit în scop de semnalizare. Instrument cu calități acustice răsunătoare, pătrunzătoare și randament dinamico-sonor sporit, el era potrivit necesității de comunicare la distanțe mari în viața cotidiană legată, în primul rând, de păstorit. O mărturie a rolului buciului ca instrument de comunicare este sensul figurat al verbului românesc *a buci* “a anunța, a vesti”. Spre deosebire de instrumentele aerofone de metal, care erau apanajul nobilimii, buciul din lemn aparținea oamenilor simpli și păstorilor, semnificând simbolul gloriei, mai ales a celei militare și al vestirii unor evenimente (triste, tragice) importante. În arealul carpato-dunărean, buciul este adecvat evocării istorice, redării sentimentelor de tristețe și jale, specifice doinei și dorului, fiind folosit la ceremonii funebre, ca instrument ce vestește moartea, răscolitorul său timbru al tristeții fiind potrivit pentru redarea unor astfel de stări sufletești. Poetul îl folosește expres pentru sugerarea acestei dispoziții umane. Vom întâlni buciul în poezia *Legământ*, dedicată lui Mihai Eminescu, vibrația sa dureroasă venind din dorința de a rămâne pe vecie alături de opera marelui înaintaș. Creația Luceafărului culturii naționale este comparată (raportată) cu (la) “*al străvechei slove buci*”, iar cupletul final, cu rima “zbucium-bucium”, identică versului eminescian din *Mai am un singur dor*, vine ca o dispoziție testamentară:

Știu: cândva la miez de noapte,/Ori la răsărit de Soare,/Stinge-mi-s-or ochii mie/Tot deasupra cărții Sale./Am s-ajung atunce, poate/La mijlocul ei aproape./Ci să nu închideți cartea/Ca pe recele-mi pleoape./S-o lăsați așa deschisă,/Ca băiatul meu

ori fata/Să citească mai departe/Ce n-a dovedit nici tata./Iar de n-au s-auză dâșii/Al străvechei slove buciul,/Așezați-mi-o ca pernă/Cu toți codrii ei în zbucium.

(poezia *Legământ*// **Rădăcina de foc**, p.21.)

Sfera motivelor organofone în poezia lui Grigore Vieru mai include și alte instrumente muzicale: *flautul, toba, trombonul, trompeta.*

Flautul îl întâlnim în poezia *Crinul*:

Vai mie, nu doar/sufletul mă doare./Acum și trupul,/oasele mă dor./Vai mie, dragoste,/cui i-o fi dor/de rana mea,/zburdând rătăcitoare/din spic în spic,/din ram în ram,/cui oare?!/Prin valul/întunericului ud/un glas înmiresmat/de crin aud:”Se face flaut orice os ce doare.”

(poezia *Crinule*// **Rădăcina de foc**, p.125.)

Privit prin prisma semnelor culturale, crinul semnifică puritatea, inocența, virginitatea, iar în tradiția creștină este acceptat ca simbol al Sfintei Fecioare. Plină de conținut în lumea imaginarului și dotată cu o mare putere de sugestie, această floare este legată de dragoste, fiind totodată considerată și “floare a lacrimilor”, lucru care, se pare, este confirmat și în conținutul versurilor.

Episodic apar în creația lui Grigore Vieru toba, trombonul, trompeta. Dacă toba și trompeta sunt mai curând jucării sonore, prima fiind mânăuită de un arici, cealaltă de un copil (poeziile *Toba ariciului*, *Trompeta*), trombonul apare într-o ipostază mult mai sobră, fiind evocat în *Litanii pentru orgă* și, probabil, nu întâmplător. Prezența trombonului în partiturile orchestrale este necesară în momentele de culminație sonoră de mare amploare. Timbrul lui este adecvat temelor de coral, pasajelor melodice majestoase, solemne sau celor dramatice, fapt ce concordă cu atmosfera generală din *Litanii*.

Această sumară radiografie a paletei timbrale, prezente în laboratorul de creație a lui Grigore Vieru, denotă prezența anumitor simboluri muzicale, efecte ale fanteziei sau inspirației poetului întru crearea sugestiei de eufonie. Instrumentele muzicale, după cum se poate observa, își găsesc o utilizare adecvată. În același timp, sugestiile pe care le imprimă conținutului poetic conturează mai clar plasticitatea imaginilor și stilul inconfundabilul al scriitorului.

Literatura artistică citată

* * * *Două vieți și o dragoste*, vol. I. Chișinău, Editura Universul, 2004.

Vieru, Grigore. *Cel care sînt. Versuri, creionări, interviuri, note*. Prefața, selecția textelor și a aprecierilor: Mihai Cimpoi. Chișinău, Literatura artistică, 1987.

Vieru, Grigore. *Rădăcina de foc. Poeme, confesiuni*. București, Editura Univers, 1988.